

5. VYDÁNÍ

Slovenščina ni težka

Jasna Honzak Jahić

KAROLINUM

Slovinščina neni težká

Slovenščina ni težka. Slovinština není těžká

Jasna Honzak Jahić

Recenzenti:

Prof. Doc. PhDr. Hana Gladkova, CSc.

Mgr. Andrej Šurla, Ph.D.

Mgr. Alena Šamonilová

Na zpracování slovníku lingvistické terminologie a slovinsko-českého slovníku se s autorkou podílela a slovníky a předmluvu do češtiny přeložila Milada K. Nedvěďová.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2025

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání druhé elektronické, odpovídá pátému tištěnému vydání

© Univerzita Karlova, 2025

© Jasna Honzak Jahić, 2025

ISBN 978-80-246-6131-5

ISBN 978-80-246-6138-4 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

PŘEDMLUVA	13
KRATICE IN ZNAKI	19
OSNOVNI PODATKI O SLOVENSKEM JEZIKU	23
GLASOSLOVJE SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA	35
SLOVENSKA ABECEDA	35
SLOVENSKI KNJIŽNI FONEMI	35
NAGLAŠEVANJE	35
Naglasno mesto	37
Večnaglasnice	37
Naslonke	38
SAMOGLASNIKI	39
Trajanje in naglašenost samoglasnikov	40
Dolgi naglašeni samoglasniki	40
Kratki naglašeni samoglasniki	41
Kratki nenaglašeni samoglasniki	41
Vaje v izgovoru slovenskih samoglasnikov	41
Vaje	46
ZVOČNIKI	46
Variante zvočnikov	47
Vaje v izgovoru zvočnikov in njihovih položajnih variant	48
Vaje v pisanju zvočnikov	51
NEZVOČNIKI	52
Variante nezvočnikov	53
Premene nezvočnikov po zvonečnosti	53
Vaje v izgovoru nezvočnikov	54
Zapisovanje nezvočnikov	56
Vaje v pisavi nezvočnikov	57
1. LEKCIJA	59
VPRAŠANJA IN ODGOVORI (S SLIKOVNIM GRADIVOM)	59
Káj je tó?	59
Kdó je tó?	59
Kdó si pa tí?	59
Ali je tó míza?	59
Je tó knjíga?	60
Ali si študént?	60
Kjé je knjíga?	60
Kakó se že rěče?	60
Pogosta slovenska ženska in moška imena	60
Nekaj slovenskih priimkov	61

NOVE JEZIKOVNE PRVINE	61
Enostavčne povedi (dopolnjevalna, odločevalna vprašanja)	61
Osební zaimki v ednini	62
Sedanjik brezpriponskih in priponskih glagolov v ednini	62
Spol samostalnika	63
Sklon samostalnika	64
Tožilnik in mestnik ednine s predlogom v (izražanje smeri in kraja)	65
Vaje	65
2. LEKCIJA	73
SREČANJE I	73
SREČANJE II	74
SREČANJE III	74
Kako se že reče?	75
Pozdravi in vljudnostni izrazi	75
Države, prebivalci, jezik	75
NOVE JEZIKOVNE PRVINE	76
Število	76
Mesto naglasa	77
Tvorba sedanjika brezpriponskih in priponskih glagolov v dvojini in množini	77
Vrste povedi – enostavčna z vprašalnico kako, večstavčna z veznikom pa	78
Raba glagolov vedeti in znati	79
Tvorba feminativov	79
Vaje	79
3. LEKCIJA	89
NA ULICI	89
MOJ DAN	89
Kako se že reče?	90
Štejmo (do 20)	90
Dnevi v tednu	90
NOVE JEZIKOVNE PRVINE	91
Koliko je ura?	91
Samostalniki in prislovi s pomenom časa	92
Dvojsinske in množinske oblike osebnih zaimkov	92
Zanikani sedanjik v ednini, dvojini in množini	92
Tožilnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini	93
Raba brezpredložnega tožilnika	94
Raba predložnega tožilnika	95
Vaje	96
4. LEKCIJA	113
JESENSKO PREMIŠLJEVANJE O MORJU	113
Kako se že reče?	114
Vreme	114
Katera barva ti je všeč?	115
Družina, sorodniki	115
NOVE JEZIKOVNE PRVINE	116
Vrste pridevnikov in njihove vprašalnice	116
Spol in število pridevnika	116
Raba pridevnika	116
Tvorba lastnostnih prislovov iz pridevnikov	117
Raba lastnostnih prislovov	117
Mestnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini	118

Končnice -----	118
Raba predlogov, vezanih z mestnikom -----	118
Raba povedkovnika rad rada rado -----	118
Raba členkov že, še -----	119
Poved: raba vezalnih veznikov in, pa, ter -----	119
Vaje -----	120
5. LEKCIJA -----	137
V ZLATI LADJICI -----	137
V GOSTILNI URŠKA -----	138
DOMA -----	138
Kako se že reče? -----	139
Dober tek! -----	139
Zajtrk -----	139
Malica -----	139
Kosilo -----	139
Solate -----	140
Sladice -----	140
Pijača -----	140
Štejmo (21>) -----	140
Računajmo -----	140
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	141
Rodilnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	141
Končnice -----	141
Tvorba rodilnika samostalnikov moškega spola -----	141
Tvorba rodilnika samostalnikov ženskega spola -----	142
Tvorba rodilnika samostalnikov ženskega in srednjega spola -----	142
Raba brezpredložnega rodilnika -----	143
Prvi premi predmet -----	143
Zanikani predmet -----	143
Zanikani osebek -----	144
Raba predložnega rodilnika -----	144
Glavni števnik -----	145
Prihodnjik pomožnika biti -----	147
Raba povedkovnika lahko -----	147
Vaje -----	148
6. LEKCIJA -----	163
LJUBLJANA -----	163
OPROSTITUTE, PROSIM! KJE JE ... -----	164
Kako se že reče? -----	165
Strani neba -----	165
Smeri poti -----	165
Promet -----	165
Prevozna sredstva -----	165
Postaja (železniška, avtobusna) -----	166
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	166
Orodnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	166
Končnice -----	166
Raba orodnika -----	167
Daljšanje osnove s pripono -ôv- pri samostalnikih moškega spola -----	168
Naglasne in naslonske oblike zaimkov v rodilniku in tožilniku -----	168
Oblíke -----	168
Rába naglasnih in naslonskih oblik -----	169

Stava zaimenskih naslonk v enostavni povedi -----	169
Stava glagolskih naslonk v enostavni povedi -----	169
Tvorba preteklika in prihodnjika -----	170
Zanikana preteklik in prihodnjik -----	171
Raba preteklika in prihodnjika -----	172
Izražanje prihodnosti s sedanjikom -----	172
Prenesna raba glagolskega števila -----	172
Zložena poved – protivni vezniki -----	173
Oblíke in raba protivnih veznikov -----	173
Stava protivnih veznikov -----	174
Vaje -----	174
7. LEKCIJA -----	189
TELEFONSKI POGOVOR -----	189
STANOVANJE -----	189
V HOTELSKI RECEPCIJI -----	190
Kako se že reče? -----	190
Poslopja -----	190
Stanovanje -----	190
Pohištvo -----	191
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	191
Dajalnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	191
Končnice -----	191
Raba brezpredložnega dajalnika -----	192
Raba predložnega dajalnika -----	192
Naglasne in naslonske oblike osebnih zaimkov v dajalniku -----	193
Oblíke -----	193
Raba -----	193
Stava dajalniških naslonk v enostavni povedi -----	193
Naslonski niz (glagolske naslonke, zaimenske naslonke, pogojni členek bi) -----	194
Niz zaimenskih naslonk -----	195
Raba povedkovnika vseh -----	195
Tvorba sedanjega in preteklega pogojnika -----	195
Raba pogojnika -----	196
Raba pogojnih veznikov če in ko -----	196
Nedoločnik in namenilnik -----	197
Oblike in raba -----	197
Zložena poved – veznika da, saj -----	197
Raba podrednega veznika da -----	197
Raba prirednega veznika saj -----	198
Raba poudarnega členka saj -----	198
Vaje -----	198
8. LEKCIJA -----	215
OBISKI -----	215
Horoskop -----	216
Kako se že reče? -----	216
Slovenski prazniki -----	216
Voščila za praznike -----	217
Rože -----	217
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	217
Velelnik -----	217
Tvorba -----	217
Končnice -----	218

Sklanjatev pridevniških besed vseh spolov v ednini -----	219
Končnice -----	219
Raba svojilnih zaimkov -----	220
Raba povratnega svojilnega zaimka svoj svoja svoje -----	221
Oblike vrstilnih števnikov -----	221
Mestnik in orodnik osebnih zaimkov -----	222
Končnice -----	222
Zložena poved – vzročni veznik ker -----	223
Raba vzročnega veznika ker -----	223
Priredni vezniki kot nadomestila za podredni vzročni ker -----	223
Sklanjatev samostalnika dan -----	223
Sklanjatev množinskih samostalnikov srednjega spola usta, jetra, pljuča, očala -----	224
Vaje -----	224
9. LEKCIJA -----	241
O KNJIŽNICAH -----	241
O KNJÍGAH -----	242
Kako se že reče? -----	242
Knjíga -----	242
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	243
Sklanjatev pridevniških besed v dvojini in množini -----	243
Določna (-i) in nedoločna (-ø) oblika pridevnikov -----	244
Raba -----	244
Stopnjevanje pridevnikov -----	245
Vrste stopnjevanja -----	245
Raba obrazil -ši -ji -ejši -----	246
Raba stopenj -----	246
Kazalni zaimki -----	248
Sklanjatev zaimka ta ta to -----	248
Raba kazalnih zaimkov ta tisti oni -----	249
Oziralni zaimek ki/oziralni zaimek kateri -----	249
Sklanjatev samostalnikov moškega spola mož, človek, otrok -----	250
Vaje -----	251
10. LEKCIJA -----	267
KUPUJEM, KUPUJEŠ, KUPUJE ... -----	267
Kako se že reče? -----	269
Trgovína -----	269
Oblačila -----	269
Perilo -----	269
Pokrivala -----	270
Obutev -----	270
Odenki barv -----	270
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	270
Glagolski vid -----	270
Določitev dovršnikov in nedovršnikov -----	270
Vidski pari -----	271
Vrste glagolskih dejanj pri dovršnih glagolih -----	272
Tvorba nedovršnikov iz dovršnikov -----	273
Vrste glagolskih dejanj pri nedovršnih glagolih -----	273
Raba trpnega deležnika na -n -----	273
Raba deležnika stanja na -n/-t -----	274
Vrste in raba samostalniških zaimkov -----	275

Sklanjatev samostalniških zaimkov kdo, kdor, nihče - kaj, kar, nič -----	277
Sklanjatev samostalnikov ženskega spola na -ø (tip stvar) -----	277
Sklanjatev samostalnikov mati in hči -----	278
Sklanjatev samostalnika gospa -----	278
Zložena poved - časovna veznika ko, kadar, ločni vezniki ali, ali -ali -----	279
Raba časovnih veznikov ko in kadar -----	279
Raba ločnih veznikov ali, ali - ali -----	279
Vaje -----	279

11. LEKCIJA ----- 297

V TURISTIČNI AGENCIJI ----- 297

POGOVOR O SLOVENSKEM KRASU ----- 298

GRESTE POGLEDAT? KUPITE VSTOPNICE! ----- 299

Kako se že reče? ----- 300

Pokrajina ----- 300

Drevje ----- 300

Sadno drevje ----- 300

NOVE JEZIKOVNE PRVINE ----- 300

Pisava večbesednih zemljepisnih imen ----- 300

Naselbinska imena ----- 300

Nenaselbinska imena ----- 301

Glagolnik ----- 301

Tvorba ----- 301

Pomen ----- 302

Raba ----- 303

Deležnik na -č in deležje na -č, -aje, -e ----- 303

Tvorba ----- 303

Raba ----- 303

Sklanjatev samostalnikov m. spola na -a ----- 304

Vaje ----- 304

SLOVENSKO-ČEŠKI SLOVAR V LEKCIJAH RABLJENIH BESED ----- 321

SLOVAR V UČBENIKU UPORABLJENEGA JEZIKOSLOVNEGA IZRAZJA ----- 419

SLOVARČEK POGOSTNIH SLOVENSKO-ČEŠKIH HOMONIMOV ----- 437

SEZNAM LITERATURE ----- 447

BERILO ----- 451

UMETNOSTNA BESEDILA ----- 451

Moja prva knjiga ----- 451

Sošolec Tone ----- 452

Človeška ribica (Odlomek) ----- 454

Ubisk ----- 454

Balada ----- 455

Deček in sonce ----- 455

Pesem s Krasa ----- 456

Gosenica (Odlomek) ----- 456

Jesen v Slovenskih, goricah (Odlomek) ----- 456

Misterij žene ----- 457

Kdo je napravil Vidku srajčico ----- 458

Martin Krpan (Odlomek) ----- 459

Bela kača s kronico ----- 460

Mamica Dravica ----- 460

Speči zajec ----- 461

Al' me boš kaj rada imela ----- 461

Bom šel na planin'ce ----- 462

Delaj, delaj, dekle pušeljci -----	462
Jaz pa pôjdem ne Gorenjsko -----	462
Je pa davi slan'ca padla -----	463
Kaj sem prislužil -----	463
Kje so tiste stezice -----	464
Ljubezen je bila in bo -----	464
Moj fantič je na Trolsko vandral -----	464
Oblaki so rdeči -----	465
Pojdam v rute -----	465
Po Koroškem, po Kranjskem že ajda zori -----	465
Polje, kdo bo tebe ljubil -----	465
Prelepa je trnovska fara -----	466
Vsi so prihajali -----	466
Želje (Odlomek) -----	466
Smetiščni muc -----	467
Nekoga moraš imeti rad -----	469
Mali prodajalci zijal -----	470
Nekoč in danes -----	470
Prvo pismo (Odlomek) -----	471
Solzice (Odlomek) -----	472
Arjan je bolan -----	473
Naše življenje -----	473
Moja prva pesem -----	475
Deček Jarbol (Odlomek) -----	476
Kanglica -----	477
NEUMETNOSTNA BESEDILA -----	478
PRAKTIČNOSPORAŽUMEVALNA BESEDILA -----	478
Mali oglasi -----	478
Recepti -----	479
Reklame -----	481
PRAKTIČNOSTROKOVNA BESEDILA -----	486
O stolpni uri (Odlomek) -----	486
Kras -----	487
Maribor – severovzhodna prestolnica -----	488
Spoznajmo Slovenijo -----	489
Po Mihelu so začeli tretji lan -----	490
Stari trg -----	491
Test: kakšen turist ste? -----	493
Glavobol -----	495
Martin Krpan -----	495
PUBLICISTIČNA BESEDILA -----	496
Horoskop (16. 11. – 22. 11.) -----	496
Kdo sem jaz? Jaz sem Andras, rumena hruška -----	497
Pravo bogastvo v knjižnici -----	499
Ljubezen in rože: drugič -----	500
Na današnji dan -----	500

Tradice česko-slovinských a slovinsko-českých kulturních styků trvá již sedm století. Šíře a bohatost vztahů, vlivů a vzájemné spolupráce se odráží především ve vědě a kultuře, také však v technice a obchodních aktivitách. Ohlédneme-li se jen do historie výuky slovinštiny v Čechách, zjistíme, že i tato odborná pedagogická činnost představuje nezanedbatelnou součást vzájemné kulturní minulosti. Oživený zájem o slovinštinu v současnosti vyvolal potřebu nové moderní učebnice, která, doufejme, napomůže k zachování kontinuity v obnovených vzájemných vztazích.

Učebnice **Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká**, kterou otevíráte, je třetí vysokoškolskou učebnicí slovinštiny pro začátečníky určenou českým slovenistům a slavistům. První *Praktickou učebnici jazyka slovinského* se slovníčkem vydal roku 1912 (druhé vydání 1921), dva roky před zahájením slovinského lektorátu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, první slovinský lektor Jožef Skrbinšek. Toto zpracování slovinského jazykového materiálu, určeného pro výuku česky mluvících začátečníků, není osamoceným jevem, neboť v minulém století, kdy František Vymazal v Brně a Jan Lego v Praze vedli kurzy slovinštiny, každý z nich napsal svou slovinskou mluvnici (*Slowenische grammatik*, Brno 1884; *Mluvnice jazyka slovinského*, Praha 1888, ²1893). Autory druhé *Učebnice slovinštiny*, z roku 1976, jsou Albina Lipovec a Jan Petr (Jan Petr vydal také studijní příručku *Základy slovinštiny*, Praha 1971, ²1975). Obě učebnice podávají základy hláskosloví, tvarosloví a skladby slovinského spisovného jazyka v komparaci s češtinou. Skrbinšek svůj přesný popis mluvnice, vypracovaný s ohledem na náročnost materiálu a současně přizpůsobený pro začátečníky, doplnil v praktické textové části jednotlivými větami, stylově rozmanitými texty a otázkami, které se vztahují k textu. Druhou učebnicí charakterizuje značná informační šíře, kromě základů slovinského spisovného jazyka seznamuje s česko-slovinskými kulturními styky, se slovinskou literaturou a historií. Vstupními texty jednotlivých lekcí jsou nejčastěji rozhovory a různé situační scénky. Mluvnice je přehledně uspořádána do tabulek, doplněna výčtem spojek, konverzační část s modely různých mluvených projevů zachycuje jednotlivé stylové vrstvy spisovné slovinštiny a přináší řadu ukázek. Obě učebnice patřily ve své době k úspěšné učebnicové literatuře, jsou proto inspirací a podnětem pro další práci. Od vydání obou učebnic uplynula řada let, výrazně se změnila geopolitická situace Slovinska a na Filozofické

fakultě Univerzity Karlovy v Praze byla zahájena výuka slovinštiny jako samostatného studijního oboru. Proto bylo zapotřebí vypracovat novou učebnici, která postihne změny probíhající jak v slovinské jazykovědě, tak v samotné jazykové praxi a v metodice výuky slovinštiny jako cizího jazyka.

Úvodní kapitola **Základní údaje o slovinském jazyce** učebnice **Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká** seznamuje s nejdůležitějšími informacemi o vývoji slovinštiny od nejstaršího období až do současnosti. Studenti se zároveň seznámí se jmény jazykovědců a spisovatelů, kteří svými díly a názory kultivovali slovinský jazyk. V kapitole **Hláskosloví slovinského spisovného jazyka** je podána fonetická a fonologická povaha fonémů, je zde pojednáno o přízvuku, o jeho rozlišovacích znacích, o místě přízvuku, o slovech s více přízvuky a o příklonkách. Je popsán vokální systém, tvorba a dělení vokálů i vztah mezi grafikou a výslovností. Je vysvětlena výslovnost sonor a jejich variant i konsonantů, pozornost je věnována hláskovým změnám podle znělosti a jsou připojena základní pravidla jejich grafického zápisu. Bezprostředně za výkladem slovinských spisovných fonémů a jejich variant následují cvičení, která procvičují jejich výslovnost a grafickou podobu. Po této kapitole následuje 11 lekcí. Každá obsahuje text, většinou rozhovor, jehož obsah vychází z běžných konverzačních situací. V textech jsou obsaženy všechny mluvnické tvary, které jsou zpracovány v následném výkladu gramatiky, zároveň je v nich postížena slovní zásoba základního fondu současné slovinštiny. Pro snazší orientaci a přehlednost jsou všechna slova a výrazy textu lekcí a všech kapitol učebnice abecedně uspořádány do souhrnného slovníku. Tomu účelu slouží také malý slovník lingvistických termínů. (Slovní zásoba úryvků z **Čítanky** do souhrnného slovníku zařazena není, od studentů se vyžaduje, aby originální ukázky zpracovali samostatně za pomoci jakéhokoliv dvoujazyčného či výkladového slovinského slovníku.) Obohacování slovní zásoby slouží oddíl **Jak se to řekne?** Zde se slova, která se vyskytnou v textu jednotlivých lekcí, dostávají do tematických souvislostí.

Paradigma a syntax jsou vysvětleny v přehledech tvarů a pravidel; přihlíží se k morfologickým a syntaktickým pravidlům, jež jsou vhodná pro začátečníky. Druhou část lekce tvoří mluvnická a konverzační cvičení. V prvních jde o upevnění mluvnických pravidel a jejich výběr záleží na rozhodnutí pedagoga i jeho invenci. Může použít ta, o nichž se domnívá, že jsou zapotřebí pro osvojování určitých mluvnických kategorií, popřípadě pro získávání jazykových automatismů. Při konverzačních cvičeních se od studenta vyžaduje aktivní ústní a písemný tvořivý projev, který se tematicky opírá o úvodní texty lekcí i o ukázky z **Čítanky**. K procvičování se doporučuje využít pomůcek, jako jsou např. mapy, kresby, fotografie, pohlednice, plány měst, časopisy, slovníky, pravopisné příručky; velké a rozmanité možnosti nabízí také obsah internetových stránek. Vhodným doplňkem je zde mapa Slovinské republiky. Učebnice je doplněna **Čítankou** sestavenou z originálních slovinských textů, jejichž stylová rozmanitost obsahově doplňuje

jednotlivé lekce. Užitím mluvnických tvarů a struktur probraných v jednotlivých lekcích čítanka studenta seznamuje se sociálními a funkčními styly slovinštiny.

Ráda bych poděkovala oběma recenzentkám, dr. Marji Bešterové a prof. Ljubici Črničové, jejich názory a rady mi při psaní učebnice skutečně velice pomohly. Děkuji prof. dr. Jožemu Toporišičovi a prof. dr. Adě Vidovičové-Muhové, v oné nelehké době byla jejich podpora a pochopení pro mou práci velmi vzácná.

Praha, říjen 1995

Jasna Honzak Jahić

DRUGI IZDAJI NA POT

Učbeniku **Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká** želim, da izpolni svoj namen: naj bo dober pomočnik na poti k znanju slovenskega jezika.

Praga, avgusta 2002

Jasna Honzak Jahić

K TŘETÍMU VYDÁNÍ

Měla jsem velkou radost, když mě z nakladatelství Karolinum informovali, že učebnice *Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká* je již vyprodaná, a navrhli, abychom připravili nové vydání. Nyní je třetí vydání před vámi, určené všem, především českým studentům slovenistiky a slavistiky, kteří by se chtěli učit slovinsky. Učebnice zachovává původní koncept a pracovní metodu, časem se však ukázaly potřebné změny; od druhého vydání již uběhlo deset let. Bylo potřeba zaktualizovat celý text a interpretační jazyk a více respektovat adresáta textu, česky hovořícího slovenistu a slavistu. Osvojování slovinského jazyka sice genetická příbuznost slovinštiny a češtiny v počátečním stupni usnadňuje, avšak později ztěžuje; interference se stávají nutným zlem. Je dobře, že existují metodické možnosti, které tento jazykový jev oslabují a zmenšují. V naší učebnici byly zdůrazněny ty jazykové prvky všech strukturních rovin slovinského spisovného jazyka, kde je výskyt interferencí u studentů, českých rodilých mluvčích, nejčastější (postavení přízvuku, výslovnost pod přízvukem, výslovnost specifických slovinských fonémů a jejich variant, použití určitých a neurčitých tvarů přídavných jmen, vazba sloves, použití předložek, slovinských vztažných či libovolných zájmen), a byla vytvořena účelová jazyková cvičení. Na pomoc uživateli učebnice přicházejí také častá slovinsko-česká homonyma, která doplňují slovinsko-český slovník. Změn doznala také Čítanka: výběr textů, které by měly adresáta seznámit s různými funkčními a sociálními styly slovinského jazyka, nejsou již součástí učebnice, ale budou nyní přístupné na internetu.

Učebnice vyjde v roce 2014; v tomto roce si slovenisté a slavisté připomenou významnou událost. Uplynulo totiž sto let od založení lektorátu slovinského jazyka na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. Na počest a památku stoletého výročí lektorátu věnuji text všem učitelům slovinského jazyka na této cti-hodné české vysokoškolské instituci.

Ráda bych poděkovala všem, kteří svou spoluprací a pomocí k napsání této učebnice přispěli. Upřímně děkuji recenzentům učebnice prof. PhDr. Haně Gladkové, CSc., dr. Andrejovi Šurlemu a Mgr. Aleně Šamonilové za pečlivé přečtení, za významné odborné připomínky a užitečné rady. Mgr. Aleně Šamonilové děkuji za přispěný materiál, který se týká slovinsko-české interference a slovinsko-české homonymie; velmi to obohatilo text, neboť zlepšilo jeho odbornou úroveň a užitnou hodnotu. Velké poděkování dlužím univerzitnímu nakladatelství Karolinum, hlavnímu redaktorovi Mgr. Petru Valovi a redaktorovi Mgr. Martinu Janečkovi; nejprve za rozhodnutí, že je potřeba v Česku, v Praze znovu vydat vysokoškolskou učebnici slovinského jazyka, a zároveň za realizaci technicky náročného úkolu, za tisk dosti rozsáhlého cizojazyčného textu opatřeného přízvuky. Upřímně děkuji Ing. Mare Bogdanovič za odbornou, precizní a trpělivou práci při počítačovém sestavování textu. Na závěr – vřelé díky své rodině za porozumění, trpělivost a podporu.

Praha, leden 2014

Jasna Honzak Jahić

SLOVO K PÁTÉMU VYDÁNÍ

Učebnice **Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká** je vysokoškolskou učebnicí slovinského jazyka pro začátečníky, studenty slovenistiky a slavistiky. Jsem ráda, že si kniha našla cestu i k těm, kteří se zajímají o slovinskou kulturu a literaturu a zároveň se chtějí učit (a naučit) slovinský jazyk. Učebnice vznikala dlouho – její začátky sahají do devadesátých let minulého století a její příprava provází autorčinu životní a profesní dráhu. Od upraveného a doplněného třetího vydání uplynulo již více než deset let. Tehdy jsme v roce 2014 oslavili sto let výuky slovinského jazyka na Filozofické fakultě FF UK v Praze. Při přípravě stávajícího pátého vydání bylo nutné do textu opět zasáhnout a provést jisté změny. Zatímco původní koncept a metodika zůstaly nezměněny, text všech kapitol byl důkladně zrevidován. Přála jsem si, aby jazykem učebnice byl současný slovinský spisovný jazyk a aby výklad jazykových jevů byl rozšířen o ty poznatky, které přinesl vývoj slovinské jazykovědy. Kapitulu **Základní údaje o slovinském spisovném jazyce** rozšiřují poznatky o počátcích slovinského spisového jazyka, o období obrození a druhé poloviny 19. století. V kapitole **Hláskosloví slovinského spisovného jazyka** se poznatky současné slovinské fonetiky týkají výslovnosti slovinských samohlásek a souhlásek a místa přízvuku. Změny v interpretaci ukazují

také aktualizace odborné literatury. Změny si vyžádaly rovněž oba dvojjazyčné slovníky, které nyní odrážejí odpovídající slovní zásobu. Slovní zásobu základního fondu slovinštiny obsaženou v souhrnném Slovinsko-českém slovníku a malém Slovinsko-českém slovníku lingvistických termínů dobře doplňuje nový Slovinsko-český slovník, který vydal Slovanský ústav ČAV v Praze v roce 2025 a jehož autorem je český slovenista a lexikograf David Blažek. Nový slovník bude také pomocníkem při čtení textů obsažených v Čítance, sestavené z původních slovinských textů. Stylová rozmanitost těchto textů obsahově doplňuje jedenáct lekcí učebnice, seznamuje se sociálními a funkčními styly slovinštiny na základě užití mluvnických tvarů a struktur, které jsou zpracovány v jednotlivých lekcích.

Ráda bych poděkovala všem, kteří svou prací a radami umožnili vznik učebnice a přispěli k prvnímu vydání v roce 1995 stejně jako k jejímu opakovanému vydávání. Děkuji univerzitnímu nakladatelství Karolinum za rozhodnutí podpořit vydání vysokoškolské učebnice slovinského jazyka a již popáté vytisknout tento rozsáhlý cizojazyčný text. Upřímné poděkování patří také Mari Bogdanović za odbornou a precizní práci při počítačovém zpracování textu. Na závěr – srdečné díky rodině za trpělivost a pochopení.

Praha, březen 2025

Jasna Honzak Jahić

anat.	anatomija	anatomie
B	beseda	slovo
Č	človeškost	osobovost (vlastní podstatná jména)
češ.	češko	český
ČL	členek	částice
D	dajalnik	dativ
DV	dvojina	dvojně číslo, duál
E	ednina	jednotné číslo, singulár
eksp.	ekspresivno	ekspresivně
I	imenovalnik	nominativ
jeziksl.	jezikoslovje	jazykověda
knjiž.	knjižno	spisovně
kr.	kratica	zkratka
m	moški spol	mužský rod
M	množina	množné číslo, plurál
ME	mestnik	lokál
n	nedovršnik	nedokonavé sloveso
N	nezvočnik	souhláska (mimo sonory)
nar.	narečno	nářeční výraz
nav. mn.	navadno množina	obvykle množné číslo
Nč	nečloveškost	neosobovost (obecná podstatná jména)
Nn	nezvočnik (nezveneč)	souhláska neznělá
Nš	neštevnost	nepočitatelnost (abstraktní podstatná jména)
Nz	nezvočnik (zveneč)	souhláska znělá
Nž	neživost	neživotnost
O	orodnik	instrumentál

otr.	otroško	dětský výraz
pog.	pogovorno	hovorové
pom.	pomanjševalnica	zdrobnělina
povedk.	povedkovnik	přísudkový člen
pravn.	pravno	právnícký výraz
predl.	predlog	předložka
prisl.	prislov	příslovce
R	rodilnik	genitiv
redk.	redko	zřídka
s	srednji spol	střední rod
SA	samoglasnik	samohláska
sl.	slovensko	slovinský
slabš.	slabšalno	hanlivé
SO	soglasnik	souhláska (včetně sonor)
SO_n	soglasnik (nezveneč)	souhláska neznělá
sour.	sourednik	spoluredaktor
SO_z	soglasnik (zveneč)	souhláska znělá
star.	starinsko	archaický výraz
Š	števnost	počitatelnost (konkretní podstatná jména)
T	tožilnik	akuzativ
ur.	urednik	redaktor
vez.	veznik	spojka
Z	zvočnik	sonora
zaim.	zaimek	zájmeno
zast.	zastarelo	zastaralé
ž	ženski spol	ženský rod
Ž	živost	životnost
1.	prva oseba ali govoreči	první osoba nebo mluvčí
2.	druga oseba ali ogovorjeni	druhá osoba nebo adresát
3.	tretja oseba ali neudeležec pogovora	třetí osoba nebo ten, kdo se neúčastní hovoru
/	ali	nebo
#	konec besede	konec slova
:	proti	oproti

+	trdilnost	klad (ná výpověď)
>	več	více
-	zanikanost	zápor (ná výpověď)
[]	zapis enega ali več glasov	zápis jednoho nebo více hlasu
◆	posebnost pri obravnavi pr- vin jezikovnega sestava oz. njihova večja težavnost	zvláštnost při probírání jazykových prvků, jejich větší obtížnost

Slovenski jezik je državni, uradni in javni jezik Republike Slovenije. Govori ga okoli 2.500.000 ljudi. V to število štejemo tudi t. i. zamejske Slovence v Italiji (Kanalska dolina, Rezija, Beneška Slovenija, okolica Vidma, Gorice in Trsta), v Avstriji (Koroška, Štajerska) in na Madžarskem (Porabje) ter ekonomske in politične izseljence v Evropi, obeh Amerikah in Avstraliji.

Slovenščina je uradni jezik na celotnem področju Slovenije; italijanščina v Primorju (Koper, Izola, Piran), kjer živi italijanska manjšina, in madžarščina v Prekmurju (Lendava, manjši obmejni prekmurski kraji), kjer živijo Madžari, pa sta tam enakopravna uradna jezika.

Slovenščina je najzahodnejši južnoslovanski jezik, ki kot drugi slovanski jeziki izhaja iz praslovanščine. Praslovanščini približujejo slovenščino zlasti dvojina in ohranjeni leksikalni arhaizmi, npr. **krí, máti, otròk, gospód**. V slovenščini je ostal tudi naglas, ki ni vezan za določen zlog, npr. **jèzik, slovénščina, govoríti, prijázen, otròk**.

Med vsemi slovanskimi jeziki je slovenskemu najbližji hrvaški jezik, zlasti kajkavsko narečje. S kajkavščino, ki se je do 10. stol. razvijala podobno kot slovenščina, jo družijo precej skupnih potez. Navedimo jih nekaj: v glasoslovju enak prehod **dj > j** (**medja > mēja**), **denazalizacija o > o** (**roka > rôka**), **otrditev ȓ > r** ne pred samoglasniki, drugače razpad v **r + j** (**koledár, koledárski: koledárja**). V oblikoslovju je skupna **izguba** zvalnika, aorista, imperfekta in deležnika na -ši, **tvorba** prihodnjika z bom + deležnik na -l (bom délal), **ohranitev** namenilnika, vprašalnica **káj**.

Na besedje slovenskega jezika so skozi zgodovino vplivali zemljepisno sosednji jeziki. Prevzete besede so iz:

nemščine: híša, králj, króna, kúhinja, meníh, pápež, škòf,
romanskih jezikov: kríž, oltár, opát, kríst, míza, denár, hláče,
madžarščine: lôpov, orjá, šòtor.

Zaradi kulturnocivilizacijskih stikov so v slovenskem besedju besede tudi iz:

grščine: Grk, méta, sídro, kàd,

ruščine: strást, nagrâda, bórba, bórec, néžen, iskrén,

hrvaščine: razlíka, zaslúga, razpráva, slíka, zahtévati,

češčine: svobôda, Slován, vlák, stròj, pívo, továrna, ustáva, známka,

angleščine: víkend, šòv, džús, rágbi, dískdžókej, vókman,

francoščine: volán, biljárd, bonbón, žánr, žargón, piré.

Najstarejši v slovenščini ohranjeni rokopis so Brižinski spomeniki (BS) s konca 10. stoletja. To so tri besedila (BS I, BS III sta spovedna obrazca, BS II je pridiga o grehu in pokori) v slovenskem jeziku in hkrati tudi prvo znano slovansko besedilo, ki je napisano v latinici. Nastalo je verjetno na Koroškem, najdeno pa je v bavarskem mestu Freising. Jezik teh spomenikov je slovenščina v svojem zgodnjem obdobju (alpska slovenščina), navezuje se še na praslovanščino in kaže na vplive tujejezičnih predlog (latinske, starovisokonemške, grško-starocerkvenoslovanske). O izvoru Brižinskih spomenikov sta dve osnovni tezi slovenskih slovenistov: prva, izvirno karantansko-slovenska (F. Ramovš, M. Kos, Brižinski spomeniki, Ljubljana 1973) in druga, karantansko-panonsko slovenska (J. Kopitar, F. Miklošič, 19. stol., R. Nahtigal, I. Grafenauer, F. Grivec, 20. stol.). Prva se opira predvsem na pojave glasovno-oblikoslovne ravnine ter na zgodovinsko-paleografska dejstva latinskega kodeksa z zapisi BS, variantnost pojavov pa razlaga diahrono. Druga teza upošteva širši kulturološko-zgodovinski vidik in s primerjalno tekstološko analizo besedil BS z možnimi latinsko-starovisokonemškimi predlogami in različicami BS II in BS III v starocerkvenoslovanskih spomenikih razkriva zahodno in vzhodno teološko vsebinsko-oblikovno soodvisnost.

V času od 11. do 14. stoletja se je slovenski jezik začel narečno členiti. Rezultat tega je sedem narečnih skupin z več kot 45 narečji: 1. koroška, 2. primorska, 3. rovtarska, 4. gorenjska, 5. dolenska, 6. štajerska, 7. panonska. Razlogi za tako veliko narečno razčlenjenost na tako majhnem jezikovnem so zunajjezikovni, tj. zgodovinski (različne smeri slovanske poselitve, stiki s staroselci ter sosednjimi narodi in njihovimi jeziki, cerkvenoupravne in deželne meje, kolonizacije) in geografski (velika zemljepisna razčlenjenost – gore, gozdovi, močvirja, reke), ter znotrajjezikovni (različne stopnje v razvoju dolgega in kratkega vokalizma ter konzonantizma, različni naglasni premiki, sprejemanje besed in skladenjskih vzorcev iz jezikov v stiku: nemščine, madžarščine, italijanščine, furlanščine, hrvaščine).

Sledove narečne členitve kažejo tudi kasnejši slovenski rokopisi: Celovski ali Rateški, 1362 do 1390 (ime po nahajališču Rateče, hranijo ga v Celovcu) z gorenjščino in sledmi koroškega in dolenskega narečja, Stiški rokopis, 1428 do 1440 (ime po samostanu Stična) z dolenskščino, Starogorski rokopis, 1492 do 1498 (ime po samostanu Stara gora) s primorskim narečjem.

Začetki slovenskega knjižnega jezika segajo v obdobje reformacije (protestantizma) sredi 16. stol. Primož Trubar je leta 1550 v izgnanstvu izdal *Catechismus in der Windischen Sprach in Abecedarium* (Ane Buquice, is tih se ty Mladi inu preprosti Slouenci mogo lahko v kratkim zhafu brati nauzhiti). Za osnovo knjižnega jezika je vzel govor glavnega mesta dežele Kranjske Ljubljane, tedaj oprt na dolenjsko narečno podstavo. Knjižni jezik so pomagali razvijati in ustaliti še drugi protestanski pisci, Jurij Dalmatin (prevod Svetega pisma, 1584), Adam Bohorič (prva slovenska slovnica *Arcticae horulae*, 1584) in Sebastjan Krelj (razlage nedeljskih in prazniških evangelijskih Postila slovenska, 1567). Krelj je pod vplivom glagolskih in cirilskih knjig ter ob rodnom notranjskem narečju (dolenjska narečna skupina) hotel uveljaviti širšo osnovo za slovenski knjižni jezik, kot je bila „gospod Trubarjeva kranjščina“. Zato je dolgi jat zapisoval s črko **e** (**leto, del**), medtem ko je Trubar rabil **e** in **ej** (**lejtju, del, delo, delati**). Krelj je tudi dolgi etimološki **ó** in izglasni nenaglašeni **o** pisal s črko **o** (**Bog, mlado**), Trubar pa z **u** (**Bug, mladu**). Reformiral je tudi Trubarjevo latinico s tem, da je dosledno in enotno pisal znake za slovenske zvonečne in nezvonečne sičnike oz. šumevce. Krelj je glasove **s z š ž c** pisal s črkami: za **s = f**, za **š = fh**, **c = z**, **č = zh**, **z = s**, **ž = sh**. V pisavi je ločil tudi mehka l in n od trdih ter razlikoval **u** in **v**. Kreljevo pisavo je z določenimi spremembami sprejel v svojo slovnico Adam Bohorič, zato se imenuje bohoričica. V bohoričici so tiskali vse protestantske knjige (z izjemo prvih dveh Trubarjevih, ki sta v gotici) in je bila v rabi vse do 40. let 19. stol.

V 17. stol. je v razvoju slovenskega knjižnega jezika opazen določen zastoj. Reformacija je bila z izgonom pridigarjev (in kasneje tudi protestantskih vernikov) ter prepovedjo cerkvene organizacije okrog leta 1600 nasilno zatrta. Protestantska ideja, da bi vsak vernik bral sveto pismo v svojem jeziku, v času katoliške obnove (1613–1676) ni bila več aktualna. Katoliški pisci med seboj niso bili povezani, niso poznali del, ki so se takrat pisala, ter niso upoštevali (mogoče tudi ne poznali) protestantskega knjižnega in črkopisnega izročila. Tudi posvetnih in cerkvenih podpornikov (razen protireformacijskega škofa Tomaža Hrena) niso imeli, zato nekateri rokopisi tudi niso bili natisnjeni, npr. Kalobska pesmarica (1643–1561). Poleg tega je moderna vokalna redukcija (tj. upad kratkih naglašanih in nenaglašanih samoglasnikov na največkrat polglasniško ali ničto stopnjo, npr. **pustíti > pstít**, **nič > nač**, **sedéti > sædet > zdet**) govorniki jezika odmaknila od protestantskega knjižnega. Kontinuiteto s protestantskim izročilom v jeziku in pisavi je ohranjala zbirka nedeljskih in prazniških evangelijskih in pisem Evangelija inu listovi, (1612, priredil škof Tomaž Hren), ki se je potem tiskala še skoraj dvesto let. Normo prvega knjižnega obdobja so do neke mere nadaljevala tudi dela baročnih piscev Matije Kastelica (zbirka verskih razmišljanj *Nebeški cilj*, 1684) in Janeza Svetokriškega (pridige v petih knjigah *Sacrum promptuarium*, 1691–1707). V času protireformacije se je začel v razvoju slovenskega knjižnega jezika proces, ki se je nadaljeval vse do srede 19. stol. Označujeta ga prodiranje go-

renjskega vokalizma v knjižni jezik na eni in uveljavljanje pokrajinskih jezikov kot knjižnih na drugi strani. Gorenjske narečne posebnosti je vnašal že Adam Skalar (prevod v rokopisu Šula tiga premišluvana, 1643), Alasia da Sommaripa (italijansko-slovenski slovar Vocabolario italiano e sciavo, 1606) pa je pisal v kraškem narečju (iz primorske narečne skupine). V prvi polovici 18. stol. sta uveljavljala gorenjski vokalizem v jeziku svojih pridig Rogerij (Palmarium empyreum, 1731) in Jernej Basar (pridige iz bukvic imenovanih Exercitia s. očeta Ignacija, 1734). V prekmurskem jeziku kot knjižnem sta v tem času pisala Franc Temlin (Mali katekizem, 1715) in Štefan Küzmič (prevod svetega pisma nove zaveze Nouvi zakon ali testamentom, 1756). V drugi polovici 18. in prvi polovici 19. stoletja sta se ob prekmurščini (Mikloš Küzmič, Kratka summa velikoga katekizmus, 1780) kot pokrajinska knjižna jezika uveljavili še koroščina (Ožbalt Gutsman, slovenska slovnica Windische Sprachlehre, 1777) in štajerščina (Jurij Zelenko = Mihael Zagajšek, Slovenska Grammatika oder Georg Sellenko's Windische Sprachlehre, 1791, Anton Apostel, nemško-slovenski slovar Dictionnarium germanico-slovenicum, 1760, Leopold Volkmer, Fabule in pesmi, izdane po smrti leta 1836, Peter Dajnko, slovenska slovnica Lehrbuch der windischen Sprache, 1824). Navedeni pokrajinski jeziki so bili večinoma zapisani s pokrajinskimi črkopisi.

V smer osrednjega knjižnega jezika razvijajo slovenski jezik razsvetljenci Anton Tomaž Linhart z veseloigrama Županova Micka (1790) in Matiček se ženi (1790), Jurij Japelj s prevodom svetega pisma (1784–1800) in Valentin Vodnik, pisec prve samo slovensko pisane slovnice (Pismenost ali Grammatika za perve Shole, 1811), prve slovenske samostojne pesniške zbirke (Pesmi za pokušino, 1806) in izdajatelj prvega slovenskega časopisa Lublanske novice (1797–1799) ter poučnih knjig, ki jih je ljudem pisal v „zabavo in pouk“ (Kuharske bukve, 1799, Babištvo, 1818). Vodnik je nadaljevalec dela o. Marka Pohlina, prvega prodnega delavca, pisca številnih strokovnih in poljudnostrokovnih besedil, npr. slovnice Kraynska grammatika, 1768, slovensko-nemško-latinskega slovarja Tu malu besediše treh jezikov, 1781, računice Bukuvce za rajtno, 1781, poljudnostrokovnega besedila Kmetam za potrebo inu pomoč, 1789. Takrat glavni pisci so bili Gorenjci in z njimi se iz slovenskega knjižnega jezika vedno bolj izgublja samoglasniške značilnosti dolenjščine, ki jih ima tudi govor Ljubljane. Namesto dolenjskih odrazov za jat in o, ki sta **ej** (**lejpa, cejsta**) in **u** (**Bug, inu**), se uveljavljata gorenjska odraza **e** (**lepa, cesta**) in **o** (**Bog, ino**). Ko je Jernej Kopitar leta 1808/09 izdal svojo slovnico (Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark), je za **jat**, dolgi naglašeni **o** in izglasni **o** v knjižno normo uvedel gorenjska odraza (**e, o**). Kopitarjev samoglasniški sistem ima (kot že Pohlino in danes) 8 samoglasniških fonemov, na določen način zapisuje tudi polglasnik (česar danes ni) in v pisavi loči **l, lj, n** in **nj**. Nasprotoval je rabi besednih nemcizmov, npr. **leben, folk, trošt, nuc, ofer** (kar v 16. stol. že Sebastjan Krelj), pa tudi skladenjskih. Grajal je nemško stavo členov in opazil, da je duh stavka slo-

vensko pišočių nemški. Razlog temu je videl v šolanju slovenskih otrok v nemškem jeziku. Kopitar je svetoval piscem, naj se pogosteje pogovarjajo s kmeti (ki so manj nemčevali kot izobraženci), raje naj bi prevajali latinska kot nemška dela in brali v tistih jezikih, v katerih je najmanj sledov nemščine. Predlagal je tudi izdajo dobrega, dejanskemu stanju ustrežajočega slovarja (uresničil Maks Pleteršnik s dvodelnim Slovensko-nemškim slovarjem šele 1894, 1895) in se zavzel za ustanovitev stolice za slovenski jezik na ljubljanskem bogoslovju (uresničeno 1815, stolico je dobil Fran Metelko). Kopitarjevo sistematično tridesetletno delo ni bilo zaman. To nam dokazuje takratni jezik proze (Matevž Ravnikar, Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi, 1815–1817, Janez Cigler, Sreča v nesreči, 1836), publicistike (časopis Kmetijske in rokodelske novice, 1843–1902) in poezije (France Prešeren, Poezije, 1846/1847).

V 40. letih se je namesto tradicionalne pisave bohoričice začelo pisati v gajici, tj. v pisavi, ki jo je za Hrvate po češkem (Husovem) črkopisu priredil ilirec Ljudevit Gaj; gajica je v rabi še danes.

Jernej Kopitar je želel, da bi slovanski jeziki (če ti ne, vsaj slovenski) imeli lepo in pravilno pisavo. Lepa pisava je bila zanj latinična pisava brez ločevalnih znamenj, popolna pa fonološko enočrkovna. Bohoričici je nasprotoval, ker ni mogla enočrkovno in brez ločevalnih znamenj zapisovati ozkega in širokega e in o in polglasnika; glasove, ki jih latinščina ni poznala, je zapisovala na zahodnoevropski način, tj. po starovisokonemški pisavi (glasove **č, ž, š** z dvočrkji **zh, sh, fh**, mehka **l** in **n** z **lj, nj**), latinske črke pa je rabila v nelatinski glasovni vrednosti (črki **s** in **z** za glasova **z** in **c**). Pod Kopitarjevim vplivom sta Fran Metelko (slovnica *Lehrgebäude der windischen Sprache*, 1825) in Peter Dajnko (slovnica *Lehrbuch der windiscen Sprache*, 1824) podala vsak svoj črkopis: metelčico in dajnčico. Metelčica je bila boljša od bohoričice (veliko bolj je temeljila na pravorečju) in natančnejša (vsak fonem je zaznamovala z enim samim znamenjem). Imela je 32 črk, Metelko je uporabil tudi cirilske in grške. Zapisovala je vseh 8 samoglasnikov (tudi polglasnik), mehka **l** in **n**, poleg navadnega je imela še medmetni **h**, **š-ju** je bil dodan **šč**. Šumevci **č, ž, š** so bili zapisani z enojnimi črkami. Vendar metelčica ni prodrla. Nasprotnika sta bila zlasti literarni zgodovinar in kritik Matija Čop in pesnik France Prešeren. Prešeren je sodeloval s svojo poezijo (zabavljivi sonet o kaši) in z vzpodbujanjem Čopa. Matija Čop je v treh kritičnih besedilih (1833) metelčici nasprotoval iz več razlogov: zaradi neblagoglasnosti polglasnika (kot so rekli Čopu Poljaki, ko jim je bral slovensko besedilo), zaradi pisave polglasnika, ki ga metelčica ni rabila samo za zapisovanje polglasnika, pač pa tudi za vse kratke naglašene in nenaglašene i in u ter zaradi označevanja ozkih in širokih e in o, ki jih vsi Slovenci nimajo v svojem glasovnem sestavu. Čopovi argumenti so bili takrat sicer uspešni (raba metelčice je bila z vladnim odlokom prepovedana), neoporečni pa niso bili. Stališče, da je polglasnik neblagoglasen, težko vzdrži, je izrazito osebno, prav tako pa pripadnikom jezika, ki polglasnika nimajo v svojem

glasovnem sestavu (Poljakom), za take sodbe manjkajo merila. Čeprav vsi Slovenci ne poznajo razlike med ozkim in širokim **e** in **o** (Štajerci), ali imajo drugačno razvrstitev (Korošci), se morajo normi slovenskega knjižnega jezika, temelječi na doljenjskem in gorenjskem narečju, pač pridružiti.

Tudi druga pisava, dajničica, je bila boljša od bohoričice. Glasov za zveneče in nezveneče sičnike Dajnko ni zapisoval s črkami iz bohoričice (**z**, **s**, **f**), ampak s črkami **c**, **z**, **s** (kod danes). Nadomestil je dvojna znamenja, s katerimi je bohorčica pisala šumevce, z enojnimi, **č** je pisal s cirilsko črko, **ž** je pisal z **x**, **š** pa z majhno osmico. Dajničica je imela svoji črki tudi za mehki **n** in preglašeni **u**. Tudi pisava Petra Dajnka ni prodrla v ves slovenski prostor. Največjega nasprotnika je imela v slovniku Antona Murka (*Theoretisch-praktische slowenische Sprachlehre*, 1832), kjer je bil Murko nadaljevalec tradicionalne bohoričice.

Gajica, ki je čez 10 let nadomestila bohoričico (v časopis Kmetijske in rokodelske novice jo je uvedel urednik Janez Bleiweis), je bila od tradicionalne pisave boljša. Vsak soglasniški fonem je imel svojo posebno črko in tudi črke **s**, **z**, **c** po svoji glasovni vrednosti niso bile zelo oddaljene od glasovne vrednosti v prvotni latinski pisavi.

Za sredo 19. stol. je značilno veliko prevzemanja iz slovanskih jezikov, zlasti iz stare cerkvene slovanščine, hrvaščine in ruščine. Pobud za to je bilo več. Sredi 19. stol. je bil med Slovani živ panslavizem, tj. gibanje za kulturno združitve Slovanov, in ideje o slovanski vzajemnosti. Te spodbude sta najbolj razvijala Slovaka Pavel Josef Šafárik (*Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, 1826) in Ján Kollár (*O literarný vzájomnosti mezi kmeny a nářečími slavskými*, 1836). Pripadniki ilirskega gibanja na Slovenskem so se zavzemali za približevanje slovenskega jezika ilirskemu ali pa skupnemu slovenskemu. Za ilirski jezik (tj. jezik, ki je v 30. letih nastajal na Hrvaškem na osnovi hrvaškega kajkavskega narečja, dubrovniškega knjižnega izročila in srbskega novoštokavskega narečja ter je zanj Ján Kollár menil, da je poleg ruščine, poljščine in češčine četrti glavni slovanski jezik), sta se v Sloveniji največ zavzemala Stanko Vraz in Matija Majar Ziljski. Pesnik Vraz je namesto slovenskih začel pisati ilirske pesmi, Matija Majar pa je napisal Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i uopče slavenski jezik (1848). Slovenski izobraženci na Dunaju so leta 1848 ob marčni revoluciji in pomladi narodov zahtevali združitve vseh Slovencev v Zedinjeni Sloveniji s slovenskim uradnim jezikom in samostojno oblastjo v Avstriji. Vendar njihova zahteva v okviru habsburške Avstrije in (po letu 1867) Avstro-Ogrske ni mogla biti uresničena. Tudi ilirsko gibanje je ostalo samo obrobno gibanje: njegov uspeh je bil samo v tem, da je ilirska pisava gajica nadomestila tradicionalno slovensko bohoričico. Leta 1852 so bile v slovenski knjižni jezik sprejete „nove oblike“ Luke Svetca, bližje stari cerkveni slovanščini in drugim slovanskim jezikom ter naravnejše v razmerju do zadevnih slovenskih narečnih oblik, in sicer: samostalniške končnice **-om**, **-oma** naj se pišejo namesto **-am**, **-ama** za moški in

srednji spol, npr. **bratom, bratoma, mesto, mestoma** namesto **bratam, bratama, mestam, mestama**, podobno naj bi se pri istih dveh spolih uporabljale pridevniške končnice **-ega, -emu, -em** za prejšnje **-iga, -imu, -im**, npr. **lepega, lepemu, lepem** namesto **lepiga, lepimu, lepim**, množinska končnica pridevnika naj bo v srednjem spolu skladna s samostalniško (**visoka nebesa** namesto **visoke nebese**), pri primernikih in presežnikih naj se oblike ločijo za vse tri spole (**lepši, lepša, lepše; najlepši, najlepša, najlepše**). Te „nove oblike“ slovenskega knjižnega jezika niso prišle zlahka v zavest in praktično uporabo. K poenotenju knjižnega jezika so veliko prispevali zlasti poljudnostrokovni časopis Kmetijske in rokodelske novice in njegov urednik Janezu Bleiweisu, ki je brez večjih odporov in pretresov kmalu uvažal novo jezikovno normo ne le na Kranjskem in Primorskem, pač pa tudi na Štajerskem in Koroškem, in Anton Janežič, ki je nove oblike sprejel v drugo izdajo svoje Slovenske slovnice (1863).

Do navezovanja na staro cerkveno slovanščino je prišlo pod vplivom Jerneja Kopitarja in njegove panonske teorije. Kopitarjeva misel, da je stara cerkvena slovaščina književna prednica slovenščine, je bila nakazana že v njegovi slovnici (1808/09), a še bolj je razvidna iz Kopitarjevih del, ki sta jih kasneje objavila Fran Miklošič (1857) in Rajko Nahtigal (1944, 1945). Kopitarjeva teorija je bila oprta na nekaj besed (npr. **križ, slana**), ki se med Slovani v okolici Soluna niso govorile, in na slovenski polglasnik. Panonska teorija se ni obdržala, nadomestila jo je makedonska teorija Vatroslava Oblaka (Macedonische Studien, 1896). Danes lahko tezo, da je slovenščina dedinja stare cerkvene slovanščine razumemo tudi kot Kopitarjevo obrambo slovenščine kot malega jezika.

V 60. letih je slovenščino po stari cerkveni slovanščini uravnaval pisatelj, kritik in časnikar Fran Levstik, občasno sta ga podpirala tudi Josip Jurčič (ki je vnašal v knjižni jezik tudi veliko hrvaških besed) in Fran Levec, v 70. in 80. letih vodilna slovenska časnikarja.

Proti približevanju slovenščine stari cerkveni slovanščini sta bila najpomembnejša jezikoslovca takratnega časa, Franc Miklošič in Stanislav Škrabec. Miklošič, pisec še danes temeljnih slavističnih del 19. stol. (slovar *Lexicon palaeoslovenico-greco-latinum*, 1865, primerjalna slovnica slovanskih jezikov *Vergleichende Grammatik der slawischen Sprachen I-IV*, 1852–1875), je sicer soglašal s panonsko teorijo, je pa bil nasprotnik starinjenja slovenščine. Miklošič je namreč menil, da je potrebno pisati staro slovenščino (tako je bilo Miklošičevo poimenovanje stare cerkvene slovanščine) staro slovensko, novo slovenščino pa tako, kot se govori v sodobnosti.

Stanislav Škrabec je za pisavo slovenskega knjižnega jezika postavil kot mejo 16. stol., te se v slovenskem pravorečju in pravopisu ne sme preseči. 16. stol. je izbral zato, ker je bilo slovenskih besedil z naravnimi oblikami še le za to dobo dovolj in jih ni bilo treba (teoretično in subjektivno) vzpostavljati. V razpravi O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi (1870), kjer se je tudi oprl na

govorjeni in od Trubarja dalje tiskani jezik, je Škrabec zastopal stališče, naj bo slovenski knjižni izgovor enoten. To je bilo v 70. letih izredno važno določilo. Takrat namreč je postalo na Slovenskem prvič aktualno vprašanje, kako knjižno govoriti, kajti slovenščina se je začela uporabljati v javnosti (v državnem in deželnem zboru, v šolah in uradih, na taborih) in se je razvijalo založništvo (časopisi, šolske in strokovne knjige, beletristika). Škrabčeve nazore je upošteval v svojem slovensko-nemškem slovarju Maks Pleteršnik, v prvem Slovenskem pravopisu (1899) Fran Levec in Anton Breznik v svojih slovnica (1916, 1921, 1924, 1934) in v dveh izdajah Slovenskega pravopisa (1920, 1935 skupaj s Franom Ramovšem).

Ko je po prvi svetovni vojni razpadla Avstro-Ogrska (1918), je Slovenija po več kot 1000 let trajajoči politični in državni nemški nadvladi (od leta 745), prišla v nov državni okvir – kraljevino SHS (Srbov, Hrvatov in Slovencev), po letu 1929 imenovano Kraljevina Jugoslavija. Težnje Slovencev po razmahu narodne identitete in suverenosti slovenskega jezika se niso uresničile. Slovensko etnično ozemlje se je z rapalsko mirovno pogodbo drastično zmanjšalo na zahodu (za vso Primorsko in velik del Notranjske) in s koroškim plebiscitom na severu (Koroška); priključeno je bilo Prekmurje. Zunaj matične domovine je ostala četrtna Slovencev – 400.000 v Italiji in 100.000 v Avstriji, nekaj tisoč porabskih Slovencev na Madžarskem. V večjezikovni državni skupnosti so bile v 20. in 30. letih obujene novoilirske politične ideje o skupni južnoslovanski državi, urejeni po unitarističnem političnem konceptu en kralj – ena država – en narod – ena kultura – en jezik. Konec slovensko-nemške diglosije zato nosilec slovenskega jezika ni prinesel enakih možnosti rabe jezika, t. i. jezikovne samoumevnosti. Sicer je slovenski jezik dosegel polnejšo funkcijskost, saj se je uveljavljal v javnih ustanovah, v šolah vseh stopenj, upravi, sodiščih, domači politiki, publicistiki, založništvu in gospodarstvu. Toda državno pojmovanje srbohrvaščine kot uradnega jezika je širilo in podpiralo rabo srbohrvaščine v osrednji državni upravi, vojski in diplomaciji, v težnjah po rabi enotnega strokovnega jezika, z nevzajemnim uvajanjem srbohrvaščine kot učnega predmeta v slovenske gimnazije.

Novoilirskim političnim idejam so se uprli zlasti: že pred prvo svetovno vojno pisatelj Ivan Cankar, ki je menil, da je politična združitev jugoslovanskih narodov uresničljiva, kulturna pa nikakor, kasneje literarni kritik in teoretik Josip Vidmar (*Kulturni problem slovenstva*, 1932) ter jezikoslovca Fran Ramovš in Anton Breznik; njuno raziskovanje razvoja slovenskega jezika je v tedanjih družbenih okoliščinah podpiralo njegovo uveljavljanje. Velik pomen za emancipacijo Slovencev in slovenskega jezika je imela ustanovitev najpomembnejših narodnih ustanov, univerze (1919) in akademije znanosti (1938); prva profesorja na Oddelku za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani sta bila Fran Ramovš in Rajko Nahtigal. Najbolj so se razvijala strokovna področja: dialektologija in zgodovina slovenskega jezika (Fran Ramovš, *Dialektološka karta slovenskega jezika*, 1931, *Dialekti*, 1935, *Kratka zgodovina slovenskega jezika*,

1936), razvoj slovenskega knjižnega besedja (Anton Breznik, Slovenske besede v slovenščini, 1909, Literarna tradicija v Evangelijih in listih, 1917, Slovenski slovarji, 1926, O časnikiarski slovenščini, 1933, Jezik naših pripovednikov, 1934), primerjalno slovensko jezikoslovje (Rajko Nahtigal, Slovenski jeziki, 1938) in slovarstvo (Jože Glonar, Slovar slovenskega jezika, 1936).

Druga svetovna vojna (1941) je povzročila razkosanje Dravske banovine, ki jo je v Jugoslaviji predstavljala Slovenija, na nemški (Štajerska, Gorenjska), italijanski (Dolenjska, Notranjska) in madžarski (Prekmurje) del. Zlasti Nemci so videli največ oviro za svoje cilje ravno v jeziku. Raba slovenskega jezika je bila zato v času druge svetovne vojne posebno v nemškem in madžarskem delu skrajno omejena.

Po drugi svetovni vojni (1945) je bila Slovenija skupaj s Hrvaško, Bosno in Hercegovino, Črno goro, Srbijo in Makedonijo ponovno vključena v skupno državo Jugoslavijo. Program Zedinjene Slovenije, države, ki bi združila vse Slovence v eni državi, spet ni bil uresničen. Zunaj slovenskih meja so ostali Slovenci v Kanalski dolini, Reziji in Beneški Sloveniji, na Tržaškem in delu Goriškega, na avstrijskem Koroškem in Štajerskem ter v Porabju. Slovenski jezik je bil poleg srbščine, hrvaščine in makedonščine eden od državnih jezikov v Jugoslaviji. Njegov položaj pa ni bil enakopraven, saj se slovenščina ni rabila v vojski kot poveljevalni in učni predmet, pa tudi ne v zvezni upravi, diplomatski službi v tujini in v parlamentu.

Povojni čas je bil čas dinamičnega razvoja šolstva, znanosti in tehnike. Z novimi nalogami, ki jih je dobival slovenski jezik, je dobivala nove naloge tudi slovenistika. Organizacijsko se je okrepila z ustanovitvijo Inštituta za slovenski jezik leta 1945 pri Akademiji znanosti in umetnosti. Predvojno dialektološko delo je nadaljeval Fran Ramovš z določitvijo mreže krajev za Slovenski lingvistični atlas, njegovo delo so izpopolnili zlasti Tine Logar (Slovenska narečja, 1975, 1993 in Karta slovenskih narečij, 1983 s soavtorjem Jakobom Riglerjem), Jakob Rigler (o južnonotranjskih govorih Akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom, 1963; o slovenskih samoglasnikih Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu, 1963, Pripombe k Pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu, 1967; O zgodovini klasificiranja slovenskih narečij, 1975) ter Ivan Tominec z monografijo Črnovrški dialekt (1964). Leta 1947 je začel predavati slovenski knjižni jezik na ljubljanski Filozofski fakulteti Anton Bajec, eden od štirih avtorjev Slovenske slovnice (1947, 21956) in avtor Besedotvorja slovenskega jezika I-IV (Izpeljava samostalnikov 1950; Izpeljava pridevnikov, Zloženke 1952; Predlogi in predpone 1959). Za Antonom Bajcem so predavali slovenski (knjižni) jezik na slavističnem oddelku in od študijskega leta 2002/03 na slovenističnem oddelku ljubljanske univerze Jože Toporišič (Slovenski knjižni jezik 1–4, 1965, 1966, 1967, 1970, Slovenska slovnica 1976, 1984, 1991, 2000, Nova slovenska skladnja, 1982, Družbenost slovenskega jezika, 1991, Enciklopedija slovenskega jezika, 1992), Breda Pogorelec (Zgodovina slovenskega knjižnega jezika. Jezikovni spisi 1, 2, 2011, 2012), Martina Orožen (Poglavja iz

zgodovine slovenskega knjižnega jezika, 1996, Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju, 1996, Razvoj slovenske jezikovne misli, 2003, Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika, 2010), Ada Vidovič Muha (Slovensko skladiščno besedotvorje ob primerih zložen, 1988, Slovensko leksikalno pomenoslovje, 2000, 2011, Moč in nemoč knjižnega jezika, 2013), Andreja Žele (Vezljivost v slovenskem jeziku, 2001, Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar, 2003, Pomensko-skladišne lastnosti slovenskega glagola, 2012), Alenka Šivic Dular (ur. Praslovanska dialektizacija v luči etimoloških raziskav, 2012), Irena Orel (ur. Razvoj slovenskega strokovnega izrazja, 2005, ur. Novi pogledi na filološko delo o. Marka Pohlina in njegov čas, 2013), Erika Kržišnik (ur. Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti, Obdobja 22, 2004, sour. Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah, 2005), Marko Stabej (Sporazumevalni prag slovenščine, 2004, V družbi z jezikom, 2011), Vojko Gorjanc (Uvod v korpusno jezikoslovje, 2005, ur. Slovensko tolmačeslovje, 2013), Simona Kranjc (Razvoj govora predšolskih otrok, 1999), Hotimir Tivadar (Nekaj napotkov za boljši izgovor, 2007, ur. Aktualna vprašanja slovanske fonetike, 2013, Fonetika I, soavtor Urban Batista, 2019). Slovenska jezikoslovna glasila so Slavistična revija (od 1948. dalje – zdaj v štirih zvezkih letno), Jezik in slovstvo (od 1955. dalje – osemkrat na leto) in Jezikoslovni zapiski (od 1991 dalje, zdaj v dveh zvezkih letno). Obravnavam slovenskega jezika, literature in kulture je namenjen tudi Zbornik predavanj (1965), vsako leto vsebinska dopolnitev tujim slavistom in slovenistom namenjenega Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik mednarodnega simpozija Obdobja (1979) meddisciplinarno osvetljuje razvoj slovenske literature, jezika, umetnosti in kulture od srednjega veka do sodobnosti. Novejša najvažnejša dela na področju slovaropisja so: akademijin Slovar slovenskega knjižnega jezika 1–5 (1970–1991), ki ga dopolnjujejo, Slovar novejšega besedja slovenskega jezika, 2012, Etimološki slovar slovenskega jezika 1–5 (1976–2007) Franceta Bezlaja, od tretje knjige (1995) sta sodelovala Marko Snoj in Metka Furlan, številni terminološki slovarji, med njimi zaradi tradicije slovenske pravne terminologije izpostavljam Pravni terminološki slovar, 1999, zaradi zgodovinskega (srednjeveškega) izročila Slovar smučarskega izrazja, 2011 in Botanični terminološki slovar, 2011, zaradi razumevanja pomenov in značilnosti posebne vrste stalnih besednih zvez Slovar slovenskih frazemov, 2011 Janeza Kebra. Med dvojezičnimi slovarji so tudi Češko-slovenski slovar in Slovensko-češki slovar (zadnja izdaja 1995) Ružene Škerlj, Alene Šamonilove Slovinsko-český, česko-slovinský slovník s mluvnicí a nejčastěji používanými konverzačními frázemi, 2002, Urške Janovič, Bojane Maltarić Češko-slovenski, slovensko-češki evropski slovar, 2006. Obogatitev dvojezičnega slovarstva je izid Slovensko-českega slovarja s 26 tisoč gesli, v letu 2025 ga je izdal Slovanski inštitut češke Akademie znanosti, avtor je češki slovenist David Blažek. V devetdesetih letih je izšel nov Slovenski pravopis (1 Pravila, 1990; I Pravila, Slovar, 2001), ki

je nadomestil zastarelega (1950, razširjena izdaja 1962); v sodobnosti dopolnjujejo slovenski pravopis tudi pravopisni priročniki.

Leta 1991 je postala Slovenija politično samostojna država s slovenskim jezikom kot državnim, uradnim in javnim jezikom. Ker slovenski jezik ni več jezik manj številne narodne skupnosti v večjezikovni državi, so zdaj doseženi optimalni pogoji za njegovo rabo in razvoj. Uveljavlja se v novih vlogah: postal je tudi vojaški, parlamentarni in diplomatski jezik.

SLOVENSKA ABECEDA

Slovenska abeceda ima 25 črk.

A a	B b	C c	Č č	D d	E e	F f	G g	H h	I i	J j	K k	L l
M m	N n	O o	P p	R r	S s	Š š	T t	U u	V v	Z z	Ž ž	

Črka **e** zaznamuje tri foneme: ozki e, široki e in polglasnik, npr. mesto, univerza, dober.

Črka **o** označuje dva fonema: ozki o in široki o, npr. drevo, potok.

Dvočrkje **dž** zaznamuje zlitniški šumevec dž, npr. džem, džungla, džip.

SLOVENSKI KNJIŽNI FONEMI

Slovenski knjižni fonemi – 29 jih je – so:

samoglasniki:	i, e (ozki e), ε (široki e), a, o (ozki o), ɔ (široki o), u, ə (polglasnik);
soglasniki:	zvočniki: m, n, r, l, v, j ; nezvočniki: p – b, f, t – d, s – z, š – ž, c, č – dž, k – g, h .

NAGLAŠEVANJE

Slovenski knjižni jezik pozna jakostno (dinamično, ekspiratorno) in tonemsko (muzikalno) naglaševanje. Razlika med obema načinoma je v jakostni oz. tonski izrazitosti naglašene samoglasnika.

Jakostno naglašeni samoglasniki so izgovorjeni z večjo močjo izdihanega zraka kot nenaglašeni. Ločevalna znamenja tako naglašanih samoglasnikov so ostrivec ´, strešica ^ in krativec `.

Znamenje	Ime	Zaznamuje	Zgled
´	ostrivec	mesto naglasa, dolžina, ozki e in ozki o	míza, mésto, máma, móst, múha
^	strešica	mesto naglasa, dolžina, široki e in široki o	têta, sêstra, rôka, ôče
`	krativec	mesto naglasa, kračina, široki e in široki o	sìr, èn, bràt, otròk, krùh, pès

- ◆ Ker se polglasnik zapisuje s črko e, ki zaznamuje tudi dolgi ozki e, dolgi široki e in kratki široki e, ga v lekcijah učbenika (iz pedagoških razlogov) označujemo s podrčrtano črko e, npr. pes, dóber.

V našem učbeniku je upoštevano jakostno naglaševanje.

Pri tonemskem naglaševanju je naglašeni samoglasnik izgovorjen tonsko višje (cirkumfektirano) ali nižje (akutirano). Ta naglas je značilen za osrednja slovenska narečja (dolenjsko, gorenjsko, koroško), druga polovica naglašuje jakostno. Ločevalna znamenja tonemsko naglašanih samoglasnikov so akut ´, cirkumfleks ^, brevis ` in dvojni brevis ``.

Znamenje	Ime	Zaznamuje	Zgled
´	akut	mesto naglasa, dolžina, nizki ton (nasl. zlog visok)	lípa, męsto, mōda, tújka
^	cirkumfleks	mesto naglasa, dolžina, visoki ton (nasl. zlog nizek)	îgra, mêd, môtst
`	brevis	mesto naglasa, kračina, nizki ton (nasl. zlog visok)	tèma, mègla
``	dvojni brevis	mesto naglasa, kračina, visoki ton (nasl. zlog nizek)	nît, brât, otrôk

- ◆ Pri tonemskem naglaševanju se ozkost samoglasnikov zaznamuje s piko pod črkama za e in o.

V govorjenem knjižnem jeziku tudi nenaglašene samoglasnike izgovarjamo razločno, jasno in nereducirano. Njihovo reduciranje in izgubljanje je glasoslovna značilnost prostega vsakdanjega govora, tj. regionalno obarvanih pokrajinskih jezikov in številnih narečij (najmanj 50). V naši razpredelnici sta predstavljena dva izgovora, izgovor v govorjenem knjižnem jeziku in izgovor v pokrajinskem jeziku osrednje Slovenije s središčem v Ljubljani.

knjižno	pokrajinsko	knjižno	pokrajinsko
nósim	nósəm/nósm	pri híši	pər híš
nosíti	nóst	nôgica	nôgca
prôsi!	pròs!	je govóril [ɥ]	je govóru
prosíte!	pròste!	vídel [ɥ]	vídu
smo prošli	smo prošl, pròsl	slíšal [ɥ]	slíšu
sébi si kupíla	sèb s kúpila	délal [ɥ]	délu
je šèl [ɥ]	je šòu, šù	zdàj in túkaj	zdèj in túki
ubíl [ɥ]	ubòu	nékaj húdega	néki húdga
iskàl [ɥ]	iskòu	odprto ôkno	odpr̥t òkn
piščánec	piščánc, pšánc	kúhano jájce	kúhan jájc
sít	sət	práv žàl [ɥ]	pròu žòu
bràt	brət	dôbro vém	dôbr vém

NAGLASNO MESTO

V slovenščini je naglasno mesto prosto, npr. **híša**, **lípa**; **slovénščina**, **beséda**; **imé**, **otròk**. Treba se ga je naučiti hkrati z besedo. Naglasno mesto ima kdaj lahko pomenskorazločevalno vlogo, npr. **bólnica** ž 'nemocnice': **bolníca** ž 'pacientka, nemocná', **Grém kosít**. 'Jdu kosit.' : **Grém kósit**. 'Jdu obédvat.', **Péter govórit**. 'Petr mluvi.' : **Péter, govórit!** 'Petře, mluvi!'

VEČNAGLASNICE

Besede imajo večinoma en sam naglas. Dva (ali več) naglasov imajo nekatere sestavljenke, zloženke in sklopi.

Dva naglasa, tj. na podstavi in tudi na predponi, imajo med sestavljenkami tiste, pri katerih predpona zamenjuje polnopomensko besedo prvotne podstavne besedne zveze, npr. nàdškòf '**višji** škof', prèdvozáč 'ta, ki vozi, smuča **prej**', in ne npr. nadstrópje 'del stavbe **nad** stropom', podmórница 'ladja za plovbo **pod** morsko površino', predméstje 'del mesta **pred** mestom / **zunaj** mesta', Predjámski grád 'grad **pred** jamo'. Predpona **ne-** s pomenom 'nasprotno, zanikano' je naglašena, npr. nènaglašèn '**nasprotno** od naglašen, tak, **brez** naglasa', nèurejèn 'ki se **ne** uredi', nèkovína 'kar **ni** kovina'. Kadar ima tvorjenka tudi druge pomene, predpona **ne-** ni naglašena, npr. neprijázen 'tak, ki mu manjka prijaznosti', a tudi 'pust, neprijeten', nevíden 'tak, ki se ne vidi sploh, ki se ne vidi s prostim očesom', pa tudi 'skriven, neznan', neréd 'drugače od reda' in tudi 'zmeda, izražanje nezadovoljstva'. Predpona **nāj-** 'najvišja stopnja/mera pripisane lastnosti' je naglašena, npr. nājlepši 'lep **bolj** od vseh'.

Sklopi večinoma zadržijo naglase iz podstave, če se besed kot sestavin prvotne podstave še zavedamo: **pěšpót** < pěš pót, **ênaindvájset** < êna in dvájset, **bógvékdó** < bóg vé kdó, namesto dveh je lahko tudi en sam naglas, npr. **očenáš** < ôče nàš.

Dvo- ali več naglasne med zloženkami so priredne zloženke (**slovénsko-čěski** < slověnski in čěški, **črno-bél** < črn in/ali bél, **Bréznik-Ramòvš** < Bréznik in Ramòvš), med podrednimi pa tiste, (a) pri katerih je drugi (zadnji) del nespremenjen prevzet iz podstavne besedne zveze (**živínozdravník** < zdravník za živíno, **kínodvorána** < dvorána za kíno, **ávtokrítika** < krítika sámega sěbe, **literámozgodovínski** < v zvězi z zgodovíno literatúre), (b) iz besedne zveze glavni/nedoločni števniki + samostalnik/samostalniška izpeljanka (**šěstnadstrópnic**a < ki imá šěst nadstrópij, **pétindvájsetlětnica** < pétindvájseta oblětnica, pétindvájsetlětna ženska, **trísôben** < ki vsebúje trí sôbe, **štírikílski** < ki téhta štíri kíle, **bílingvíst** < kdór zná in uporábľja dvá jezíka; **večlěten** < ki trája věč lét, **pétindvájsetlěten**, **bílingvístičen**).

Pri podrednih zloženkah se realizacija prvega naglasa opušča, kjer je v podstavi zloženke glagol (**zoboból**, **nogomèt**, **pravopís**, **pravorěčje**, **miroljúben**, **krvolóčen**, **klečepłáziti**, **dolgočasiti se**), pri prevzetih poimenovanjih znanstvenih disciplin (**astronomíja**, **onomástika**, **biokemíja**), tudi pri teh s podstavno neimenovalniško besedno zvezo (**svetloláska** < táka světlíh lás/s světlími lasmí, **dobrodúšen** < tàk dôbre dúše/z dôbro dúšo).

NASLONKE

Besede, ki nimajo naglasa, so naslonke. V govornem nizu se naslanjajo na naglašeno besedo.

Naslonke so:

predlogi: **od** tēbe, **do** Ljubljāne, **iz** Prāge, **pred** híšo, **na** césti;

vezniki: brāt **in** sēstra, Rēkla je, **da** príde. Kúpi, **če** nájdeš. Grém, **ker** imóam čas.

členek zanikanja **ne** in drugi členki (**že, še, naj, saj, ali, a...**): **Ne** jókaj! **Že** vém.

Še čákaš? **Naj** vstópi! **Saj** vídim!

sedanjiške in prihodnjiške oblike pomožnega glagola **biti** in členek **bi**: **sem, bom, bi**;

nekateri pridevniki v stalnih besednih zvezah: **dobro** jútro, **dober** dán, **dober večér**, **lahko** nóč;

kratki rodilnik, dajalnik in tožilnik ednine, dvojine in množine osebnih zaimkov: **me, mi, me, naju, nama, naju, nas, nam, nas**;

kratke oblike povratnega zaimka **sebe**: **se, si, se**;

glagolski morfem **se**: báti **se**, smejáti **se**, sréčati **se**, jókati **se**/jokáti, usésti **se**/séstí, ubíti **se**/ubíti koga, umívati **se**/umívati koga;

glagolski morfem **si**: prizadévati **si**, pomagáti **si**/pomagati komu, mísliti **si**/mísliti, úpati **si**/úpati **se**, premísliti **si**/premísliti **se**, obléči **si**/obléči **se**.

- ◆ Kadar so naslonke rabljene samostojno, postanejo nosilke stavčnega naglasa (poudarka). Zaznamovan je z diakritičnimi znamenji za jakostno (dinamično) naglaševanje.

Gréš z máno?

Nè.

Še čákaš?

Šè.

Prídeš ob pétih?

Jà.

Že véš?

Žé.

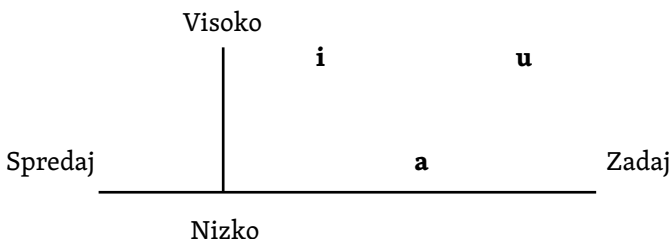
Si že pojédel?

Sèm.

Nè, še ne vém.

SAMOGLASNIKI

Samoglasniki (SA) so i, e (ozki e), ε (široki e), a, o (ozki o), ɔ (široki o), u, ə (polglasnik). Njihovo glasovno podobo določa predvsem položaj jezika v ustih. Kakšen je njihov izgovorni prostor?

Med osnovne točke samoglasniškega trikotnika (**i u a**) se uvrščajo sredinski samoglasniki: **e** (**ozki e**), **ɛ** (**široki e**), **ɔ** (**široki o**), **o** (**ozki o**) in **ə** (**polglasnik**).

	Sprednji	Srednji	Zadnji
Visoki	i		u
Sredinski	e ɛ	ə	ɔ o
Nizki		a	

TRAJANJE IN NAGLAŠENOST SAMOGLASNIKOV

Glede na trajanje so samoglasniki dolgi in kratki. Dolgi samoglasniki so vedno naglašeni, npr. **lípa**, **beséda**, **imé**. Kratki samoglasniki so ali naglašeni ali nenaglašeni. Naglašeni se (razen v izjemah) nahajajo v zadnjem ali edinem zlogu besede, npr. **otròk**, **obràz**, **študènt**, **rumèn**, **širòk**; **čas**, **bràt**, **žèp**, **sít**, **krùh**.

Po trajanju in naglasu se samoglasniki delijo v tri samoglasniške sestave:

- dolgi naglašeni samoglasniki,
- kratki naglašeni samoglasniki,
- kratki nenaglašeni samoglasniki.

Samoglasniki	Lastnosti
ozki e, ozki o	dolga, naglašena
i, široki e, a, široki o, u	dolgi ali kratki, kratki so naglašeni ali nenaglašeni
polglasnik	kratek, naglašen ali nenaglašen

DOLGI NAGLAŠENI SAMOGLASNIKI

í	ú
é	ó
ê	ô
á	

ríba	rúta
réka	róža
vrême	rôka
	ráca

KRATKI NAGLAŠENI SAMOGLASNIKI

ì		ù
è	à	ò
	à	

sìr		krùh
žèp	pès	otròk
	čas	

KRATKI NENAGLAŠENI SAMOGLASNIKI

i		u
e	ə	o
	a	

idêja		univêrza
teló	véter	poklíc
	ígra	

- ◆ Pred **j** in **v** na koncu besede ali pred soglasnikom se izgovarjata namesto **širokega e** **srednji e**, namesto **širokega o** pa **srednji o**:

→ glèj, jèj; (velíko) idêj, orhidêj, vèj; (méstni) muzêj, licêj; glêj^{te}, jêjmo, irnêj^{te};
 → nòv, lòv; (pét) mostòv, gradòv, sinòv; sínov, brátov, očétov, Jánezov (ávto);
 lôvski (klobúk), lôvci.

V slovenskih normativnih priročnikih se srednji e in srednji o zapisujeta različno. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika 1–5 (Ljubljana, 1970–1993) se zapisuje starejši ozki izgovor: véj, séjna (dvorána); sínóv (gôvor), sólza, v Slovenskem pravo-
 vopisu I, Pravila (Ljubljana, 1990) se zapisuje novejši širši izgovor ê, è, ô, ò.

VAJE V IZGOVORU SLOVENSКИH SAMOGLASNIKOV

Dolgi i (í).

ígra, písmo, míza, Vída, sedí, poklíc, Tína, zanimíva knjíga, učím se, Míha, píšemo

Vída sedí pri mízi. * Knjíga je zanimíva. * Tína se učí. * Poklíc? * Míha níma poklíc. * Píšem písmo.

Kratki i : dolgi i (i : í).

míš : míši, nìt : níti, sìt : síta, sìr : síra, Martìn : Tína, ptič : ptíča

Martìn je sìt, Tína pa ni síta. * Vída níma níti, zato je kupíla nìt. * Imám ráda sìr, Míra pa níma ráda síra. * Pri lípi je míza, za mízo sedí Míha. * Nad lípo in mízo letí ptič.

Dolgi ozki e (é).

lépa, lép, svét, cvét, césta, sevéda, mésto, réka, pésmica, péla, gléda, sréčna, béla, Vésna, Éva, Pétra

Vésna je sréčna. * Beséda je lépa. * Éva je péla. * Éva je péla lépo pésmico. * Vídím mésto. * Mésto je pri réki. * Réka je blízu céste. * Césta je béla. * Pétra gléda béli cvét.

Dolgi široki e (ê).

študêntka, univêrza, Vêra, Lêja, sêstra, idêja, orhidêja, Têja têče, Matêja bêre, têta nêse

Študêntka Vêra têče na univêrzo. * Univêrza je modêrna. * Na univêrzi Vêra bêre. * Vêra imá sêstro Lêjo. * Lêja imá idêjo. * Kupíla bo orhidêjo. * Orhidêjo bo podaríla Vêri.

Dolgi ozki e : dolgi široki e (é : ê).

pét : pêti, šest : šêsta, devét : devêti, desét : desêta, Pétra : pêče, réka : têče, Éva : rêče

Mésto je zelêno. * Sêstra je sréčna. * Éva têče. * Pritékla je pêta. * Réka têče blizu mésta. * Sêstrica je péla. * Zapéla je pét pésmic. * Oblékla je rumêno obléko. * Vêra je rêkla, da je Pétra lépa. * Pétra je veséla.

Dolgi široki e : kratki široki e (ê : è).

študènt : študêntka, absolvènt : absolvêntka, žèp : žêpa, èn : êna, zelèn : zelêna, rumèn : rumêna, poštèn : poštêna, Francè : Grêgor

Študent in študentka bêreta. * Grêgor gré na tréning. * Francè gré na izlèt. * Líst je rumèn. * Lípa je zelêna. * Francè príde ob pêtih. * Grêgor príde júttri.

Srednji kratki e : srednji dolgi e (è : ê).

glèj : glêjte, jèj : jêjte, imèj : imêjte, štèj : štêjte, sèj : sêjte

Dolgi a (á).

Prága, dán, domá, imá, ráda, ostála, zakáj, Ána, Mája, Jána, fotográfski aparát

Glèj, Prága! * Mára čaka Jáno. * Kjé je Jána! * Ostála je domá. * Ána se sprehája. * Zagléda Májo. * Mája imá fotográfski aparát. * Ráda fotografíra.

Kratki a : dolgi a (à : á).

čas : časa, bràt : bráta, fànt : fánta, znàn : znána, nàš : náša, vàš : váša, ràd : ráda

Káj ráda délaš, Ána? * Ráda bêrem in smúčam. * Márko in Bráne ráda igráta šáh. * Jána ráda plává. * Nàš fànt zbíra známke. * Bràt níma časa za špórt. * Imáš ti čas?

Dolgi ozki o (ó).

ópera, póšta, nóč, móst, drevó, sónce, Dónava, Tóne, kólo, vózim

Mésto imá ópero. * Ópera je blízu póšte. * Mésto imá tudi lép móst. * Pri móstu ráste drevó. * Drevó je zelêno. * Tó je réka Dónava. * Sónce síje. * Topló je. * Tóne vózi koló.

Dolgi široki o (ô).

vôda, gôra, rôka, pôtok, ôkno, ôče, otrôka, svetlôba, globôka, širôka

Gôra je visôka. * Vôda je globôka in širôka. * Rôka je dôbra. * Ôče imá dvá otrôka, sína in hčérko. * Otrôka stojíta pri ôknu. * Tàm je velíko svetlôbe. * Kjé je pôtok?

Dolgi široki o : dolgi ozki o (ô : ô).

otrôka : otrók, rôka : rók, pôtok : potóka, prôstor : prostóra, nôsi : nósi, hôdi : hódí, prôsi : prósi, lôvec : pót

Pôtok nîma mósta. * Visôko drevó ráste pri potóku. * Lôvec gré po pótí. * Otrôka hódita k telovádbi. * Otrók ní domá. * Rók si ne umiva rók. * Prósím, je túkaj prôstor? * Nè, ní prostóra. * Tóne rédno hódí na tréning. * Ne hôdi takó hitro! * Ne nôsi takó težke tórbe! * Zakáj nósiš tóliko?

Kratki široki o : dolgi široki o (ò : ô).

otròk : otrôka, slòn : slôna, nòr : nôra, visòk : visôka, širòk : širôka, òn : ôna

Délajo širòk móst. * Na móstu so postavili visòk stòlp. * Kjé je mój otròk? * Otrôka ni domá. * Otròk gléda slôna. * Kakó ogrômen slòn! * Káj délata Márko in Vêra. * Márko je šofèr, Vêra pa frizêrka.

Kratki srednji o : dolgi srednji o (ò : ô).

lòv : lôvski, nòv : sinôv, njegòv : gradôv, suròv : glasôv
móst : mostôv, tàt : tatôv, glàs : glasôv, zíd : zidôv

Dolgi u (ú).

úlica, túkaj, túja, tújka, Júre, Úrša, úra, kultúra, minúta, júha, kúha

Tá úlica je rés lépa in turísti túkaj rádi kupújejo razglédnice. * Tújka se zaníma za slovénsko kultúro. * Kultúra zdàj ní več túja. * Máma kúha júho. * Še minúto počákaj, Úrša, pa bo júha skúhana! * Kóliko je úra? * Prijátelja Júreta čakam že êno úro.

Dolgi u : kratki u (ú : ù).

Júre : krùh, kúpi : krùh, túj : tù, úra : kùp, túle : tù

Júre, kúpi krùh! * Na úlici je kùp bláta. * Kjé si? * Tù. Túle za vogáлом te čakam. * Úrša, te zébe! * Nè!

Naglašeni polglasnik : nenaglašeni polglasnik (é : e).

pès, vès, sèm, dèž, dèska, mègla, tèma, stèber

Vès dán páda dèž. * Si mòkra? * Sèm. * Stèber je visòk. * Dáj še tó dèsko sèm. * Pès téka sèm in tjà. * Vídiš stèber? * Ne vídim ga, tèma je.

véter, Péter, stárec, márec, oktòber, dóber, míren, hláden, vítek, fántek, máček

Dánes je lép in míren dán. * Mésec septèmber je. * Péter in Míhec vès dán délata. * Začnè píhati véter. * Začnè pádati dèž. * Večér je zdàj hláden. * Péter rèče Míhcu: „Pohíti, da ne boš môker in prídi hítro sèm!“

Govorjeni polglasnik pred r (naglašena zveza ə + r).

Krka, vrt, Črt, utrgam, vrtnica, prst, trn

Krka je čista réka. * Blízu réke je vrt. * Črt utrga rdéčo vrtnico. * Maríja imá ráda vrtnice. * Gléda Črta in se zbòde v prst. * Vsáka vrtnica imá kák trn. * Te bolí prst?

Govorjeni polglasnik pred r : govorniki in zapisani polglasnik pred r.

októbrski : oktòber
novèmbrski : novèmber
kilométrski : kilométer
mójstrstvo : mójster
kóprski : Kóper
rdéča : rděč

Októbra smo spét prišli na ístrsko obálo. * Ístrska zémlja je rdéča. * Nè, ní rdéča, rjáva je. * Októbrsko sónce ní več môčno. * Na césti zdàj ní kilométrskih kolón. * Poléti je vóznja na mórje právo mójstrstvo. * Pred námi so novèmbrski dnévi.

VARIANTE ZVOČNIKOV

Zobnoustnični **mj** pred *v, f*: amfiteáter [amfite'a:tər], trámvaj [ˈtra:mvaj].

Mehkonebni **ŋ** pred *k, g, h*: znánka [ˈzna:ŋka], angléščina [anˈgle:ščina].

Zvezo zvočnikov **lj, nj** izgovarjamo:

kot **l+j, n+j** pred samoglasniki: Ljubljána, pólje, ljubíti; vôžnja, zadovoljen, sánje;

kot mehčani **n** na koncu besede ali pred soglasnikom: kònj [ˈkoń], kónjski [ˈko:n'ski];

kot mehčani **l** na koncu besede ali pred soglasnikom: písateľ [piˈsa:telˈ], písateľjski [piˈsa:teľski].

l se izgovarja:

kot zobnovenčni **l**

pred samoglasnikom ali med dvema samoglasnikoma iste besede: človek, lípa, lép, planína, Slovéneč, šóla, čebéla, je délala, smo nosíli;

kot dvoglasniški **ɥ**

v položaju pred soglasniki ali na koncu besede: vólk [ˈvɔɥk], molčáti [moɥˈča:ti], sólza [ˈsɔ:ɥza], žívàl [žiˈvaɥ], sól [ˈsɔ:ɥ], vesél [veˈse:ɥ], igrál [igˈra:ɥ].

Fonem **l** se kot zobnovenčni **l** izjemoma izgovarja tudi v naslednjih položajih:

v rodilniku množine samostalnikov na **-la, -lo** (šóla – šól, besedílo – besedíl), v izpeljankah iz samostalnikov na **-la, -lo** (šólski, besedílce),

pred končnico **-mi** v orodniku množine (z živálmi),

v knjižnih besedah, tujkah in lastnih imenih (glágol, spòl; hotél, kultúra; Kárel, Vílma).

v se izgovarja:

kot zobnoustnični **v**

pred samoglasnikom ali med dvema samoglasnikoma iste besede: vé-m, vòda, zdráva, vrč [ˈvərč]; revíja, sevéda, Slovénija;

kot dvoglasniški **u**

za samoglasnikom in hkrati na koncu besede: sív [siṽ], zdrav [zdraṽ], nòv [noṽ];

pred soglasnikom in za samoglasnikom:

zdravník ['zdraṽni:k], zdravníca ['zdraṽni:ca], glavník ['glaṽni:k], Pívka, ['P:ṽka], dívji ['di:ṽji];

kot samoglasnik **u**

kadar je pred zvenečim ali neznenečim soglasnikom in ne za samoglasnikom, npr. vsák [usak], vzrôk [u'zrɔ:k], vsôta [u'sɔ:ta], všěč ['uše:č].

V položaju pred zvenečimi in nezvnečimi soglasniki govorimo **v** kot samoglasnik **u**, pred jezičnikoma **r** in **l** se **v** izgovarja zobno-ustnično (kot **v**) ali u-jevsko (kot **u**), kar so pokazale novejša slušna in instrumentalna analiza (Tivadar 1999, Tivadar 2019). Kot posebnost (zlasti v počasnejšem govorjenju) je izgovor **u** namesto izgovora ustnično-ustničnih glasov **w** in **m**, govorjenih pred zvenečimi in nezvnečimi soglasniki in ne ob samoglasniku, navedel tudi Slovenski pravopis 2001, str. 73.

Predlog v izgovarjamo kot **u**: v avtu [u'au̯tu], v Prági [u'Pra:gi], v híši [u'hi:ši], v letálu [u'leta:lu].

VAJE V IZGOVORU ZVOČNIKOV IN NJIHOVIH POLOŽAJNIH VARIANT

m

máj, Mája, málica, májica, májhen, májhna, máli, mála, imám

ɱ

sem védela, sem vídela, sam vém, simfoníja, trámvaj, ósem fántov, glédam finále, jém fíge

n

Nína, Néna, Nána, nóna, núna, nóč, nič, nímam, nísem, nóčem

n

Ánka, Angéla, angína, angléščina, ankéta, Jánko, Stánko, Tínka

n'

Kránj – kránjski, kònj – kónjski, pánj – pánjski, sánj – sánjski, mánj – mánjsi

n + j : n'

Kránja : Kránj, kránjski

sánje : sánj, sánjski

kônji : kònj, kónjski

lúknja : kôstanj

zamenjáva : mànj, mànjše

Poljákinja : póljski

v

vája, vádimó, vás, vaš, večér, večérja, vrt, vrtnica, vrč, Vrba, povést, revíja, sevéda, sôva, Sáva, gôvor, pláva, práva, rjáva, zdráva, baháva, belogláva, nôva, gotôva, nje-gôva, surôva

v se izgovarja kot ʋ

práv, rjáv, zdráv, baháv, belogláv, nòv, gotòv, njegòv, suròv, lèvji, zdrávje, zdravník, glavník, dívji, študéntovski, lôvski

v se izgovarja kot u

vzdíh, vzgója, vzròk, vzdígniti, vzéti, vsàk, vsáka, vsáko, vsebína, vsôta

v Amériki, v Itáliji, v Egíptu, v Ljubljáni, v vláku, v letálu, v Brátislavi, v Sloveníji, v híši, v Prági

v se izgovarja kot v ali kot u

vlák, vlážen, vlòm, vléči, vrême, vrábec, vrát, vréča, vròč, vročina

l

lípa, lépa, lópa, lúpa

šóla, déklica, lúč, Lucíja, Lúka, míslila sem, délala je, šla bo, stólpnica, bólnica, bolnica, pólka, dôl, čakálnica, kopálnica, kopálke, Kárel, Marcél, Vílma, hladílnik, štedílnik, zamrzoválnik, računálnik

u za zapisani l

vôlk, môlk, molčáti, vólna, bólna, čôln, póln, sôl, sôlza, vól, živál, žál, stanovál, stanoválka, igrál, igrálka, igrálski, vesél, bél, mírzel

l'

králj, čélvelj, nágelj, učítelj, písátelj, ljubítelj, čélveljček, nágeljček, písáteljski, lju-bíteljstvo

l + j : l'

králja – králj
póllja – pólljski
hméllja – hméllj

písátelji – písátelj
učítelji – učítelj
chélvji – chélvelj

bóllje – bóllše
pljúlča – nágelj